

ADJEKTIVISKE DEVERBALER I DANSK

Af Poul Søren Kjærsgaard og Bjarne le Fevre Jakobsen (Odense Universitet)

1. Præsentation

Denne artikel indeholder en redegørelse for de foreløbige resultater af en undersøgelse af en særlig type konstruktioner i dansk, nemlig verbalafledte adjektiver (deverbale adjektiver). Undersøgelsens udgangspunkt er den iagttagelse, at det er muligt for de fleste verber at danne verbalafledte adjektiver. Formålet med undersøgelsen er dernæst at opstille en valensbaseret typologi over denne gruppe adjektiver. Det vil sige relationerne mellem deverbale kerne samt på den ene side et eventuelt præfiks og på den anden en kerne i et substantivsyntagme (hvis deverbale anvendes attributivt) eller et subjekt/objekt (hvis deverbale anvendes prædikativt). I den forbindelse beskrives også forskelle fra og ligheder med de valensmekanismer, der findes på sætningsniveau. Undersøgelsen bygger i første omgang på standardeksempler, men vil sidenhen blive forankret i den sproglige praksis på basis af et større tekstkorpus som fx DK 90. Med hensyn til spørgsmål 1 må man indledningsvis konstatere, at interne forhold i det enkelte verbum kombineret med en sproglig udvikling sætter grænser for antallet af muligheder, fx ved verber som *at realisere* og *at spise*:

realisere	spise
realisabel	*spisabel
realiserbar	spisbar
*realiserlig	spiselig
realiserende	spisende
realiseret	spist

At realisere stammer fra det franske *réaliser*, der har overtaget kernen *realis* fra senlatin, medens *at spise* er kommet ind i middeldansk fra det plattyske *spisen*, der igen er overtaget fra det middellatinske *spesa* eller *spensa* (=udgift). I de sproghistoriske rødder gemmer sig således nogle mønstre for afledningsendelser, der er delvis bestemmende for valget mellem afledninger, men alle kan tilføje participialendelserne *-t* og *-ende*. Formålet for det videre projekt bliver derfor ved siden af det analytiske at opbygge en database, der kommer til at omfatte simple og sammensatte participialkonstruktioner i nudansk med særlig henblik på de

syntaktiske og semantiske relationer mellem participium og eventuelt præfiks samt mellem participium og kerne/subjekt.

2. Kort præsentation af typologi

2.1. Participialtyper og sorteringsnøgle

I databasen registreres de to participialformer i nudansk, nemlig præsens participium (jf. *spisende*) og perfektum participium (jf. *spist*), men altid med eksempler på sammensatte konstruktioner. Desuden optages beslægtede konstruktioner, hvilket giver følgende struktur:

Præsens participium:	<i>Olieædende bakterier</i>
Perfektum participium:	<i>Medieskabt billede</i>
Potentiel passiv:	<i>Faunapassabelt stenstryg</i>

Den potentielle passiv er medtaget, selv om den ikke er en participialform i dansk, men den kan være relevant i en oversættelse til et fremmedsprog som fx fransk. Desuden står *faunapassabelt* i samme attributive position som *olieædende* og *medieskabt* og har en parallel sammensat opbygning. Som søgekriterium anvendes verbalkernerne som sorteringsnøgle, altså i eksemplerne:

Æde, skabe, passere

Ved at anvende de simple former gøres adgangskriterierne enkle samtidig med, at de komplekse konstruktioner er til at finde.

2.2. Verbaltyper og omskrivningsparametre

Verberne registreres og systematiseres ud fra antallet af valensbetingede dependenser, og samtidig undersøges diateseforhold og balancen mellem aktiv-/passivkonstruktioner. Den verbale del i de sammensatte og dermed beslægtede participialkonstruktioner har som konsekvens, at de fortættede udtryk og former kan foldes ud til almindelige sætninger med finit verballed. Konstruktionerne ligger på linie med andre skjulte sætninger i dansk som fx *hans* og *sin* over for et subjekt (jf. *Han er bedre end sit/hans rygte*; jf. mht. andre skjulte neksus også Diderichsen, 1946: 55-58; 188). Ved at omskrive til finitte verbalformer tydeliggøres ledrelationerne i den skjulte neksus såvel gennem syntaksen som gennem de semantiske roller, selv om det naturligvis bør påpeges, at enhver form for omskrivning bygger på en fortolkning, der kan forrykke dele af indholdet. I

tvivlstilfælde vil derfor de forskellige muligheder blive diskuteret og belyst - fx gennem særlige felter i databasen.

Der er to muligheder for omskrivning:

1. Med finit verballed:

Olieædende bakterier: *Bakterier æder olie*

Medieskabt billede: *Medierne skaber et billede*

2. Ved omskrivning til relativsætning:

Olieædende bakterier: De bakterier, der æder olie

Medieskabt billede: De medier, der skaber et billede

Gennem antallet af dependenser og deres karakter kan relationerne mellem verbal-/afledningsdel og kerne/præfix systematiseres og underinddeles:

1. Relation mellem kerne (substantiv) og verbal-/afledningsdel

0 kerner: Ingen relation. Vanedannende

Rutinepræget (avisoverskrifter)

1 kerne: Der er én kerne.

Olieædende bakterier

Drukuede kattekillinger

0 kerner forekommer relativt hyppigt ved deverbaler afledt af perfektum participium (i såkaldte substantiveringer eller substantivsyntagmer med tom kerne (P.A. Jensen, 1985)). Derimod forekommer de alene i bestemte sammenhænge for deverbaler afledt af præsens participium.

1 kerne er det normale for deverbaler afledt af såvel præsens som perfektum participium.

2. Relation mellem præfiks og participium

0 præfiks: Ingen relation. *Flåede tomater*

1 præfiks: Der er ét præfiks. *Altødelæggende laviner*

2 præfikser: Der er to præfikser. *Kapitaludsultet selskab*

0 præfikser forekommer ved præsens participium af monovalente verber samt bivalente verber med fakultativt objekt samt alle verber, der kan have attributiv anvendelse af perfektum participium.

1 præfiks **kan** forekomme, når deverbale er præsens participium, som er afledt af et bivalent verbum med fakultativt objekt. 1 præfiks **skal** være til stede, når der er tale om et bivalent verbum med obligatorisk objekt. Hvis deverbale er perfektum participium, synes tilstedeværelsen af 1 præfiks at afhænge af verbets

perfektivitet. Hvis det er imperfektivt, ser det ud til, at præfiks er nødvendigt (**ejede selskaber* og **plejede børn* (verbaludtryk som *pleje børn* og *eje selskaber* opfattes som imperfektive)). Hvis det er perfektivt, forekommer subjekt valgfrit (*flåede tomater* (verbaludtrykket *flå tomater* opfattes som perfektivt)). 2 præfikser kan forekomme, hvis det ene er en partikel som i ovenstående eksempel. Derimod er det ikke muligt at præfigere to essentielle syntaktiske relationer, f.eks. subjekt og et (præpositions)objekt, smlg. *brystkræftundersøgte kvinder*, *lægeundersøgte kvinder*, **lægebrystkræftundersøgte kvinder*.

Et præfiks kan ikke udvides med attributiver. Hvor *medieskabte billeder* er muligt med udgangspunkt i *medier skaber billeder*, er noget tilsvarende ikke muligt, såfremt udgangspunktet er *elektroniske medier skaber billeder*. Noget tilsvarende gælder for præsens participium. Bemærk desuden, at den syntaktiske funktion, som kan tilskrives et præfiks er neutraliseret. Det ses ved sammenligning af forskellige præfikser knyttet til samme deverbale, f.eks. *arbejdsskadede* vs. *hjernekadede*.

3. Syntaktiske funktioner i participialkonstruktioner

På grundlag af ovenstående oversigt over antal kerner og præfikser indeholder dette afsnit en oversigt over de syntaktiske relationer (funktioner), som vi opererer med indtil videre, samt en eksemplificeret gennemgang af relationerne mellem deverbaler og præfikser og mellem deverbaler og kerne. Der sondres mellem deverbaler afledt af præsens hhv. perfektum participium. Endelig er opstillingen opdelt efter antal valenser, som stammeverbet normalt har. Der opereres med følgende syntaktiske relationer (aktanter) i dansk: Subjekt, direkte objekt, præpositionsobjekt, objekt₂, semantiske objekter (tid, sted, måde), prædikativ (subjekts- og objekts-) og adverbial. De tre første er universelle som defineret af Perlmutter og Postal (1977). Det bemærkes, at listen ikke omfatter dativobjekt, eftersom dativobjekt er en relation, der ikke markeres med kasus eller med morfoogiske træk på dansk. Alle eksempler i det efterfølgende er indsamlet fra danske aviser og tidsskrifter samt tekst-tv i perioden september 1993-marts 1994.

EKSEMPLER MED PRÆSENS PARTICIPIUM

ARKETYPISKE ROLLER VED MONOVALENTE VERBER:

Præfiks: forekommer ikke

Kerne: subjekt

ARKETYPISKE ROLLER VED BIVALENTE VERBER:

Præfiks: direkte objekt præpositionsobjekt

Kerne: subjekt subjekt

Med arketypiske roller menes dels de funktioner, som er de hyppigste i statistisk henseende, dels de funktioner, som optræder på de givne pladser.

PRÆFIKS – SYNTAKTISK FUNKTION

KERNE – SYNTAKTISK FUNKTION

MONOVALENTE VERBER

INTET PRÆFIKS – INGEN LEDFUNKTION

SUBJEKT:

hvinende guitar
snærende kvoter
manglende respekt

BIVALENTE VERBER

DIREKTE OBJEKT:

olieædende bakterier
(jf. bakterier æder olie)

bakterier

PRÆPOSITIONSOBJEKT:

kundskabshungrende menneske
(jf. mennesket hungrer efter kundskaber)

SUBJEKT:

menneske

de lever deres sexhungrende, voldsudløsende
og ulækre liv

ADVERBIAL:

sexhungrende, voldsudløsende og ulækre liv
(de hungrer efter sex i deres liv) (SUBJEKT:
de)

bloddryppende nationalisme
(jf. nationalisme drypper af blod)

SUBJEKT:

nationalisme

ADVERBIAL:

højtsnakkende mennesker

SUBJEKT:

mennesker

PARTIKEL:

tilbageværende materiale

SUBJEKT:

materiale

SUBJEKT:

stjerneblinkende himmel

LOKATIVOBJEKT:

himmel

kold snefygende decemberaften

TIDSADVERBIAL (FAK.):

decemberaften

120 minutters bølgebærende transmission

OBJEKT:

transmission

Det fremgår af ovenstående oversigt, at kernen i næsten alle eksempler udfylder en subjektrelation i forhold til participialet. Undtagelser forekommer kun i fire tilfælde, hvoraf det første (*Eddie og Richie lever deres sexhungrende, voldsudløsende og ulækre liv i en ruin af en lejlighed* (Tekst-tv 1-2-1994)) er specielt ved, at substantivsyntagmets kerne er internt objekt (indholdsobjekt) for et verbal med samme semantiske indhold (*de lever deres liv*). Flere andre ledfunktioner må antages at kunne optræde på den plads. Der synes endvidere at være en form for implikationsforhold mellem verbalets semantiske indhold og de tilknyttede fakultative objekter (*stjerner blinker på himlen* (ugeblad, sept. 1993); *sneen flyger en kold decemberaften* (Berl. Tid. 1-1-1994)).

Blandt de ovenstående eksempler forekommer der ikke trivalente verber (f.eks.: subjekt-direkte, objekt-præpositionsobjekt eller subjekt-objekt. Et eksempel herpå ville være *udbetale udbytte til ng.* (*selskabet udbetaler udbytte til aktionærerne; selskabet udbetaler aktionærerne udbytte*). I sådanne tilfælde ville præfiks og syntagmekerne følge de arketypiske roller og fungere som hhv. direkte objekt og subjekt:

– *det udbyttebetalende selskab* – **det aktionærbetalende selskab*

En tredje aktant (fx objekt) er altså mindre central for prædikationen end de øvrige to roller. På trods af de givne undtagelser, der statistisk set er meget fåtallige (ca. 1 % af vort foreløbige materiale), synes der intet til hinder for at bruge præferenceregler til bestemmelse af ledfunktioner, såfremt de pågældende konstruktioner skal oversættes fra dansk til et fremmedsprog. En præferenceregul vil udgive, at i tilfælde af ikke-leksikaliserede sammensætninger vil et nominalt præfiks være enten direkte objekt eller præpositionsobjekt for den verbalkerne, som det verbalafledte participial stammer fra. Den korrekte funktion (og for præpositionsobjekters vedkommende: den korrekte præposition) kan findes i

databasens registrering af det pågældende verbum, og i tilfælde af oversættelse til et andet sprog anvendes den tilsvarende konstruktion i målsproget (som ikke nødvendigvis er den samme). Ikke-nominale præfikser, såsom egentlige adverbier (*højt, vel, frit*) eller adverbielle partikler (*tilbage, tilstede*) kan sondres herfra i kraft af deres ordklasse, hvorefter syntaktisk funktion delvist kan bestemmes herudfra.

EKSEMPLER MED PERFEKTUM PARTICIPIUM

ARKETYPISKE ROLLER VED MONOVALENTE VERBER:

Præfiks: forekommer ikke
 Kerne: subjekt (med den semantiske rolle: processed, jvf. afsnit 4)

ARKETYPISKE ROLLER VED BIVALENTE VERBER:

Præfiks: subjekt
 Kerne: direkte objekt

ARKETYPISKE ROLLER VED TRIVALENTE VERBER:

Præfiks: præpositionsobjekt
 Kerne: direkte objekt

PRÆFIKS – SYNTAKTISK FUNKTION

MONOVALENTE VERBER

INTET PRÆFIKS – INGEN LEDFUNKTION

BIVALENTE VERBER

SUBJEKT:
medieskabte billeder
aldersbetinget dårlig kondition

PRÆPOSITIONSOBJEKT

fodboldsultne tv-kanaler
blodsbeslægtede naboer
 (naboer er i slægt med hinanden i kraft af blod(ets bånd))

KERNE – SYNTAKTISK FUNKTION

SUBJEKT:
 nedsunket livmoder
 druknede kattekillinger

OBJEKT:
billeder
dårlig kondition

SUBJEKT:
tv-kanaler
naboer

DIREKTE OBJEKT/OBJEKT:
stedkendte fisker
 (fiskeren kender stedet)

SUBJEKT:
fisker

ADVERBIEL PARTIKEL:
overbelastede domstole
 (nogen/noget belaster domstole meget)

OBJEKT:
domstole

EGENTLIGT ADVERBIAL:
fastkørte forhandlinger
 (forhandlingerne kører fast)

SUBJEKT:
forhandlinger

koldrøget kalkunbryst

OBJEKT:
kalkunbryst

TRIVALENTE

PRÆPOSITIONSOBJEKT
 PRÆPOSITION UDEN SEMANTISK BETYDNING:
udviklingshæmmede kvinder
 (hæmme nogen i deres udvikling)
HIV-forurenede blodprodukter
 (forurene med HIV)

OBJEKT:

kvinder

blodprodukter

PRÆPOSITIONSOBJEKT
 PRÆPOSITION MED SEMANTISK BETYDNING
kammuslingefarset kalvemørbrad
nitratforurenede søer
telefonaflyttet politiker

OBJEKT:

kalvemørbrad

søer

politiker

DIREKTE OBJEKT/OBJEKT:
levertransplanteret patient
 (transplantere en lever til en patient)

PRÆPOSITIONSOBJEKT:
patient

OBJEKTSPRÆDIKAT:
hemmeligholdt rapport

OBJEKT:
rapport

Det fremgår af ovenstående oversigt, at spektret af syntaktiske ledfunktioner er bredere end for præsens participium. Ligeledes i modsætning til præsens participium er der langt flere eksempler, hvor den deverbale kerne er et trivalent verbum. Det forhold skal formentlig forklares med, at der er plads til trivalente verber, idet subjektpladsen ofte er tom på grund af perfektum participiums passiviske betydning. Det giver plads til en anden og mindre central ledfunktion for prædikationen, in casu præpositionsobjekt. Det bemærkes dog, at hvor agens er angivet, placeres den som præfiks, hvorved et eventuelt tredje valensled udelukkes. Som ved præsens participium indeholder den undersøgte konstruktion

maksimalt to pladser, som kan udfyldes. Til gengæld er det i lighed med præsens participium muligt at udsige noget temmeligt sikkert om kernens ledfunktion og i næsten alle eksempler udfylder den en objektrelation i forhold til participialet.

På trods af enkelte undtagelser (ikke medtaget) synes det således også her forsvarligt at anvende præferenceregler, såfremt de pågældende konstruktioner skal oversættes fra dansk til et fremmedsprog. En præferenceregul vil udsige, at i tilfælde af ikke-leksikaliserede sammensætninger vil et nominalt præfiks være enten subjekt eller præpositionsobjekt eller direkte objekt eller hensynsled. For de to første findes den korrekte funktion ved opslag i databasens registrering af det pågældende verbum og dennes registrering af antal dependenser (bivalente verber har subjekt som præfiks og objekt som kerne) og semantiske restriktioner (ved et trivalent verbum som *dømme* er såvel *bedrageridømt* som *landsretsdømt* mulige, men kun *bedrageri* kan være præpositionsobjekt, og kun *landsret* kan være subjekt).

Det antages endvidere, at semantiske kendetegn kan anvendes til bestemmelse af syntaktisk funktion i eksempler som *levertransplanteret patient* og *husstandsomdelte aviser*. Præpositionsobjektet har forskellige semantiske kendetegn, og det er formentlig dem, der umuliggør **patienttransplanteret* (*patient* +ANIM) og muliggør *husstandsomdelt* (*husstand* -ANIM). Det antages endeligt, at ikke-nominale præfikser har som funktion af ordklasse også funktion som objektsprædikat, adverbial eller partikel. Præferencereglen vil udsige, at kernen i substantivsyntagmet normalt har den syntaktiske funktion objekt.

4. Semantiske roller i participialkonstruktioner

Lingvister har som bekendt længe arbejdet intenst på at finde overensstemmelser mellem semantiske roller i indholdsplanet og realiserede syntaktiske led på udtryksplanet. Mange spørgsmål er endnu uudforskede, hvilket også har konsekvenser for udformningen af databasen for participialkonstruktioner. Indtil videre har det været muligt at registrere følgende roller på subjektets (første arguments) plads:

- **Agent: Den, der kontrollerer en handling (Action)**

Fx: *Olieædende bakterier*
Bakterier (Ag) *æder olie*

- **Positioner: Den, der befinder sig på en position (- Action)**

Fx: *Øboende danskere*
Danskere (Po) *bor på øer*

- **Force: Ikke-kontrollerende del af en proces (Change)**

Fx: *Frostødelagte plantager*
Frost (Fo) *ødelægger plantager*

- **Processed: Den, der er underlagt en proces**

Fx: *Nedfaldne frugter*
Frugter (Proc) *falder ned*

- **Zero: Slet ingen handling - subjekt ikke til stede og kan ikke findes**

Fx: *Vanedannende* (Ze)

(Jf. i øvrigt: Dik, 1989: 100 ff; Bresnan (ed.), 1982: 292 f)

Det videre analysearbejde vil vise, om de fem kategorier er tilstrækkelige til de øvrige argumenter, eller om andre må tilføjes for at resultere i en fintmasket, men samtidig overskuelig taksonomi.

5. Principper for omskrivninger

Et grundlæggende træk for analyserne er brugen af omskrivninger af de sammensatte participialkonstruktioner (og andre adjektiviske deverbaler). Det sker af tre grunde. For det første, fordi det er nødvendigt for at eksplisitere de syntaktiske (og semantiske) relationer (funktioner), som eksisterer mellem på den ene side de verbalets kerne og på den anden eventuelt præfiks og substantivsyntagmets kerne. For det andet, fordi der ved omskrivning afdækkes en række grammatiske kategorier, som er neutraliseret i den undersøgte konstruktion. For det tredje, fordi konstruktionen ikke i alle tilfælde har nogen direkte pendant i et målsprog, hvorfor det er nødvendigt at omskrive den i forbindelse med oversættelse. Der sondres mellem sammensatte participialer, hvor omskrivning til relativsætning eller tilsvarende er mulig eller umulig på grund af syntaktiske eller semantiske forhold i dependenter eller kerne og de relativsætninger eller tilsvarende, som ikke kan omskrives til analytiske eller sammensatte participialer. Ved at følge den fremgangsmåde anser vi det for muligt at identificere de faktorer, der muliggør hhv. forhindrer brugen af participialkonstruktioner.

Hvor omskrivning er mulig sondres der mellem tilfælde, hvor omskrivningen uden videre lader sig praktisere, og mellem tilfælde, hvor den ledsages af nogle formelle syntaktiske ændringer. Hvis omskrivning er umulig, må der skelnes mellem fire tilfælde:

Omskrivning er umulig pga.

- syntaktiske forhold i participialets dependenter (præfiks og kerne)
- semantiske forhold i participialets dependenter
- syntaktiske forhold i participialkernen
- semantiske forhold i participialkernen

Heraf forekommer især de to første interessante og medtaget i det følgende.

Omskrivning er mulig uden videre:

olieædende bakterier

Omskrivning er mulig men med syntaktiske ændringer:

u --> ikke	<i>uorganiserede græsrodder</i>
(= som ikke er organiserede)
<i>ikke</i> anvendes også som præfiks ved participialform, tilsyneladende uden betydningsforskel.
be --> præp.	<i>energibesparende foranstaltninger</i> (= der sparer på...)
Ø --> sig	<i>salgsegne grene</i> (= der egner sig til salg)
om ---> Ø	<i>det mest omdiskuterede emne</i>
(= det emne, man diskuterer mest)
op ---> Ø	<i>gruopvækkende scener</i> (= scener vækker gru)

Omskrivning er ikke mulig på grund af syntaktiske forhold i participialets dependenter (præfiks og syntagmekejerne)

obligatorisk subjekt mangler:

det belastede Vollsmose-område
(= * *belaster* Vollsmose-område)

Hvis det obligatoriske subjekt er tilstede, er omskrivning mulig:

vanedannende rygning
(= rygning danner vane)

obligatorisk objekt mangler:

ødelæggende laviner (= **lavin*er ødelægger)

Hvis det obligatoriske objekt er tilstede, er omskrivning mulig:

altoverskyggende del af tilværelsen
(= del, der overskygger alt)

Omskrivning er ikke mulig på grund af semantiske forhold i participialets dependenter

Semantiske selektionsrestriktioner i dependenter:

højtflyvende planer (= *planer flyver højt)
indbydende retter (= *retter, der indbyder)
nødlidende engagementer
(= *engagementer, der lider nød)
smlg.: *højtflyvende svaner* (= svaner flyver højt)

Verbet *flyve* forudsætter normalt noget levende eller mekanisk som subjekt, ikke *planer*. Ligeledes forudsætter *indbyde* hhv. *lide nød* animerede størrelser på subjektplads. Der synes i den forbindelse også at være nogle leksikalske restriktioner udover de nævnte semantiske. Således kan man sige:

Kufferterne lider overlast
Men næppe(?): *De overlastlidende kufferter*

Der behøves yderligere eksempler for at afgøre, hvilken rolle leksikalske restriktioner spiller i forhold til de semantiske selektionsrestriktioner.

Omskrivning til sammensat participialkonstruktion (med evt. præfigerede dependenter) kan ikke forekomme i følgende eksempler:

- 1: Når en dependent er et personligt pronomen:
 - *Bakterier æder den* (Bakterier æder olie)
 - *(*de*) *den ædende bakterier* (Olieædende bakterier)
 - *De skaber billeder* (Medier skaber billeder)
 - *(*de*) (*dem*) *skabte billeder* (De medieskabte billeder)

I de to eksempler er det den præfigerede størrelse, der forsøges pronominaliseret. Ved perfektum participium er det muligt at bruge en analytisk (sammensat af flere ord) participialkonstruktion, når et personligt pronomen har funktionen subjekt:

- *de af dem skabte billeder*
- 2: - når et verbum konstrueres med et obligatorisk nominalt lokativobjekt:
 - *indvandrerne bor i Vollsmose*
 - **de Vollsmose-boende indvandrere*

Analytisk participialkonstruktion er dog mulig i sådanne tilfælde:

- *de i V. boende indvandrere*
- *den i hovedet værende jord holder kraniet sammen*

3: Hvis en af participiets dependenter konstrueres med præpositionen *til*, er der ikke nogen ensartet situation. Dette ses med udgangspunkt i følgende sætning med bivalent verbum med obligatorisk præpositionsobjekt:

- *Kynismen grænser til uansvarlighed*
- **uansvarlighedsgrænsende kynisme*

Derimod er det muligt i dette tilfælde at lave en analytisk participialkonstruktion (dvs. som ikke er sammensat til et ord). Typen undgås dog nok i nogle tilfælde, idet den føles gammeldags (kancellisprog) og/eller tyskpræget:

- *En til uansvarlighed grænsende kynisme*

I et andet tilfælde er situationen den omvendte, idet den sammensatte participialkonstruktion er mulig (og leksikaliseret), mens sætningen, som er udgangspunkt, ikke er det:

- **entreten indbyder til øretæver*
- *øretæveindbydende entré*

Den analytiske participialkonstruktion er tvivlsom:

- *?en til øretæver indbydende entré*

I et tredje tilfælde, hvor udgangspunktet er

- *medicin berettiger til tilskud*

er såvel syntetisk (sammensat) som analytisk participialkonstruktion mulig:

- *tilskudsberettiget medicin*
- *en til tilskud berettiget medicin*

Der er ligeledes problemer, hvis præpositionen *til* indgår i verbet/participiet som fast præfiks. Det gælder f.eks. *tilhøre*. I det tilfælde er udgangssætningen mulig, mens alene den analytiske participialkonstruktion er mulig:

- *jagerflyet tilhørte fraktionslederen*
- *et jagerfly tilhørende fraktionslederen*
- *et fraktionslederen tilhørende jagerfly*
- **et fraktionsledertilhørende fly smed en bombe*

En foreløbig hypotese er, at modtagerrollen/naborollen, illustreret med præpositionen *til*. Det synes også at stemme med følgende trivalente verbum, hvor såvel udgangssætning som begge participialkonstruktioner er mulige:

- *budet omdeler aviser til husstandene*
- *husstandsomdelte aviser*
- *de til husstande omdelte aviser*

6. Foreløbige resultater og perspektivering

Adjektiviske deverbaler er et relativt produktivt fænomen i dansk. Det viser sig endvidere, at inden for rammerne af nogle arketypiske modeller findes der i forhold til det adjektiviske deverbale en bred vifte af syntaktiske funktioner i præfiks hhv. substantivsyntagmekerne. Funktionerne afhænger af bl.a. følgende faktorer: nominale vs. ikke-nominal ordklasse i præfiks, den deverbale kernes dependenser (såvel antal som semantiske typer). Det har yderligere vist sig, at der i forbindelse med præfigering kan ske en lang række neutraliseringer af grammatiske informationer, bl.a. numerus, diatese, aktionsart, transitivitet - informationer, som ville være til stede i en fuldt udfoldet konstruktion. Det giver grundlag for at antage, at det vil være muligt at opstille nogle præferenceregler til bestemmelse af de skjulte funktioner og neutraliseringer, og at sådanne præferenceregler vil kunne anvendes inden for en række sprogteknologiske anvendelser. Hertil bør som perspektivering lægges en række stilistiske undersøgelser for at fastslå, om bestemte teksttyper foretrækker disse konstruktio-
ner på grund af den fortættede informationsværdi. Disse forhold er ikke behandlet i artiklen her, men vil indgå i de fortsatte analyser.

Referencer

- J. Bresnan (ed.): *The Mental Representation of Grammatical Relations*, 1981, især kap.1: The passive in lexical theory. MIT 1982.
- Paul Diderichsen: *Elementær Dansk Grammatik*. København 1946.
- Simon Dik: *The Theory of Functional Grammar*. Part I: The Structure of the Clause. Dordrecht 1989.
- Per Anker Jensen: *Principper for grammatisk analyse*. København 1985.
- David Perlmutter and Carol G. Rosen (eds.): *Studies in relational grammar I-III*. Chicago, Ill., 1983-90.
- David Perlmutter and Paul Postal: Towards a universal characterization of passivization. In: *Proceedings of the Third Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley 1977.